

Hypertekst schrijven als aanvullende didactiek: wat werkt?

Een onderzoek naar de kwaliteit van betogende hyperteksten

Henrieke Beldman & Martine Braaksma

In Nederland wordt op het schoolexamen Nederlands voor havo en vwo¹ schrijfvaardigheid getoetst via een gedocumenteerde schrijfopdracht. Leerlingen schrijven een zakelijke tekst (zoals een betoog of uiteenzetting) op basis van documentatie. Deze schrijfopdracht sluit aan op het schrijfdossier dat door de leerling is opgebouwd tijdens de laatste schooljaren. Voor dit dossier moeten leerlingen verschillende tekstsoorten schrijven en uit informatie inhoudselementen ontwikkelen, kiezen, ordenen en verwerken in de tekst. Zowel bij het zoeken van informatie als bij het schrijven van de tekst speelt ICT een belangrijke rol. Leerlingen kunnen er voor kiezen een *hypertekst* te ontwerpen: een digitale tekst waarin informatie is georganiseerd als een netwerk en waarin tekstblokken met elkaar zijn verbonden via *hyperlinks* (actieve verwijzingen). Door op een hyperlink te klikken, kan de lezer van de ene pagina naar de andere pagina navigeren.

Het meest bekende voorbeeld van een hypertekst is een website. Op een website is het mogelijk om op een woord of een zinnetje te klikken en daarmee naar nieuwe informatie op een andere pagina te gaan. In het woord of de zin waarop geklikt wordt, bevindt zich de hyperlink, de connectie tussen de twee pagina's. Een ander voorbeeld van een hypertekst is een encyclopedie op cd-rom. Uit interviews met leerlingen en vragenlijstonderzoek onder leerlingen blijkt dat leerlingen bij het schoolvak Nederlands in Nederland doorgaans geen hyperteksten schrijven. Thuis daarentegen schrijven veel leerlingen wel hyper-

teksten, veelal op webpagina's met bijvoorbeeld columns, foto's en informatie over hobby's.

ACHTERGROND VAN HET ONDERZOEK

In 2005 startten Martine Braaksma en Gert Rijlaarsdam met een meerjarig onderzoek² naar de effecten van het schrijven van hyperteksten op de schrijfvaardigheid en kennisverwerving van leerlingen. Het eerste doel was te onderzoeken of het schrijven van hyperteksten leidt tot een verbetering in

de kwaliteit van 'gewone' lineaire teksten. Uit eerder onderzoek is namelijk gebleken dat aan het schrijven van lineaire teksten en aan het schrijven van hypertexten dezelfde schrijfprocessen ten grondslag liggen, onder andere analyseren, formuleren en plannen (Braaksma, Rijlaarsdam & Janssen, 2007). Leerlingen kregen destijds de opdracht om van kleine argumentatiestructuren een betogend lineair tekstje te maken (vergelijkbaar met klassiek lineair schrijven) en om korte betogende lineaire teksten om te zetten in een argumentatiestructuur (vergelijkbaar met de kern van hypertext schrijven). Uit het onderzoek bleek dat leerlingen bij deze laatste hypertextachtige schrijftaken vaker planden en analyseerden dan leerlingen die de lineaire teksten schreven. Dat bleek van belang voor de kwaliteit van de tekst: leerlingen die vaker planden en analyseerden tijdens het hypertext schrijven, schreven niet alleen een betere hypertext, maar ook een betere

lineaire tekst (een zogenaamd transfereffect). Kennelijk bieden hypertext-schrijftaken veel mogelijkheden om (het belangrijke) plannen en analyseren te oefenen.

Het tweede doel van het onderzoek was om na te gaan of het schrijven van hypertexten leidt tot een toename van kennis. In de jaren tachtig werd al

betoogd dat schrijven een manier is om kennis te transformeren en daarmee om kennis op te doen (zie o.a. Bereiter & Scardamalia, 1987). De schrijver van een tekst moet zijn kennis namelijk actief gebruiken tijdens het schrijfproces. Als hij de tekst schrijft in een wisselwerking met

het nadenken over het onderwerp van de tekst en de inrichting of structurering van de tekst, zal dat leiden tot een kennistoename.

Nu zal, als een schrijver een 'gewone' lineaire tekst schrijft, het verleidelijk voor hem zijn om op oude schrijfpatronen terug te vallen en niet goed na te denken over de structuur. Dit schrijven zal dan ook weinig effect hebben op de toename van kennis. Bij het schrijven van een hypertext ligt dit mogelijk

anders. De meeste schrijvers zijn niet gewend aan het schrijven van een hiërarchische tekst met links van de ene pagina naar de andere en kunnen daarom niet terugvallen op oude patronen. We veronderstellen dat schrijvers tijdens het schrijven van hypertexten actief hun kennis construeren. Ze moeten expliciet beslissingen nemen over onder andere de structuur van de tekst, de te onderscheiden inhoudselementen en over het type en de plaatsing van de links. De schrijver is probleemoplossend bezig, wat kennisconstructie bevordert. Dat het schrijven van hypertexten kennisverwerving positief kan beïnvloeden, bleek uit studies van Stahl en Bromme (2004). Zij vonden positieve effecten van het produceren van hypertexten op kennis over inhoudelijke relaties en structuren in een bepaald domein.

***De schrijver is
probleem-
oplossend bezig,
wat kennis-
constructie
bevordert.***

***Kennelijk bieden
hypertext-
schrijftaken veel
mogelijkheden om
(het belangrijke)
plannen en
analyseren te
oefenen.***

DE OPZET VAN HET ONDERZOEK

Het meerjarige onderzoek naar de effecten van hypertexten schrijven bestaat uit verschillende deelonderzoeken. Dit artikel beschrijft het eerste deelonderzoek. Voor dit

onderzoek hebben we samen met zeven leraren Nederlands een lessenserie van vijf lessen ontwikkeld waarin leerlingen leren

een betoog te schrijven over het onderwerp 'goede doelen'. In tabel 1 staat de opbouw van de lessenserie³.

TABEL 1: *Opbouw lessenserie 'betoog schrijven'*

LES	DOELEN EN BIJBEHORENDE ACTIVITEITEN
1	DOEL 1: algemene introductie op de lessenserie ACTIVITEITEN: lezen van en uitleg over een schema met de opbouw en belangrijkste inhoud van de lessenserie
	DOEL 2: verwerven van inhoudskennis over het onderwerp 'goede doelen'; het activeren van voorkennis over goede doelen ACTIVITEITEN: maken van begrippenwebben over goede doelen, denken over criteria voor goede doelen en het schrijven van een definitie van goede doelen
2	DOEL 1: verwerven van inhoudskennis over goede doelen; concretiseren van de criteria voor goede doelen ACTIVITEITEN: bedenken van een niet-bestaand goed doel in de nabijheid van de school
	DOEL 2: verwerven van kennis over argumentatie; ervaren hoe argumentatie retorisch werkt ACTIVITEITEN: spelen van een simulatiespel: een jury overtuigen van het bedachte goede doel door het houden van een posterpresentatie
3	DOEL 1: verwerven van inhoudskennis over goede doelen ACTIVITEITEN: kiezen van een actuele kwestie over goede doelen, het lezen van documentatie over de gekozen kwestie en het innemen van een standpunt binnen die kwestie
	DOEL 2: verwerven van kennis over argumentatie; de structuur van argumentatie ACTIVITEITEN: bedenken van argumentatie voor het standpunt met hulp van de documentatie en het ordenen van de hoofdargumenten en onderschikkende argumenten in een argumentatiestructuur
	DOEL 3: verwerven van kennis over 'presentationele' aspecten van schrijven ACTIVITEITEN: schrijven van een eerste versie van de inleiding van het betoog die de aandacht trekt van het publiek

4	DOEL 1: verwerven van kennis over 'presentationele' aspecten van schrijven ACTIVITEITEN: uitleg over, oefenen met en presenteren van adviezen voor aandacht trekken van publiek, rekening houden met verschillende soorten lezers en gestructureerd argumentatie aanbieden
	DOEL 2a: verwerven van kennis over technische aspecten van hypertexten schrijven (alleen hypertext-conditie) ACTIVITEITEN: uitleg over en oefenen met de technische aspecten van het schrijven van hypertexten
	DOEL 2b: uitvoeren van een 'opvulactiviteit' om te compenseren voor de tijd die besteed wordt door de hypertext-conditie aan de technische aspecten van het hypertext schrijven (alleen lineaire conditie) ACTIVITEITEN: invullen van een vragenlijst over schrijven en het schrijven van een recept voor een slecht humeur
5	DOEL 1: bijeenbrengen van alle aspecten uit de lessenserie: inhoudskennis, kennis over argumentatie en kennis over 'presentationele' aspecten van schrijven ACTIVITEITEN: schrijven van een betoog over een actuele kwestie binnen het onderwerp goede doelen in hypertext-vorm (hypertext-conditie) of in lineaire vorm (lineaire conditie)

De verkenning van het onderwerp speelt een grote rol in de lessen en is gebaseerd op de principes van *inquiry learning* of ontdekkend leren (Hillocks, 1982; 1995). Leerlingen maakten onder andere een begrippenweb over goede doelen, ontdekten en bediscussieerden criteria voor goede doelen en bedachten in groepjes een (niet bestaand) goed doel en presenteerden dat voor een jury van klasgenoten⁴. Ook kregen de leerlingen een documentatiemap met (o.a. kranten)artikelen over goede doelen. Na aanwijzingen voor en oefeningen in het presenteren van argumentatie en het schrijven van aantrekkelijke, lezersgerichte teksten schreven de leerlingen uiteindelijk een betoog over goede doelen. Hierbij zijn de leerlingen verdeeld in twee groepen: een hypertext-groep die het betoog in hyper-

text-vorm schreef en een lineaire groep die het betoog in lineaire, 'normale' tekstvorm schreef. De leerlingen uit de hypertext-groep kregen natuurlijk eerst een korte instructie hoe een hypertext computer-technisch geschreven moet worden⁵.

DE KWALITEIT VAN HYPERTEKSTEN

In de literatuur worden verschillende zaken genoemd die bijdragen aan de kwaliteit van een hypertext (zie bijvoorbeeld Pander Maat, 2001; Yoshimura, 1998). Soms wordt hierbij expliciet bedoeld op websites, maar ook worden punten genoemd uit een onderzoekscontext die vergelijkbaar is met de onze. Een aantal van deze punten is:

Structuur. Het is belangrijk dat de structuur van een document voor de lezer heel helder is. Het moet precies duidelijk zijn welk onderdeel van de tekst op welke pagina staat. Lezers moeten weten naar welke pagina zij gaan als zij op een link klikken en ook weten dat zij op de goede pagina terecht zijn gekomen. (Als je op een site op een link klikt die 'Opgeven!' heet, dan is het prettig om op de aankomstpagina het woord 'Opgavenformulier' of iets dergelijks te zien staan.) Ook is het voor een overzichtelijke structuur goed als labels die op vergelijkbare takken van de boomstructuur zitten qua vormgeving ook identiek gelabeld worden; dit maakt duidelijk dat zij op hetzelfde niveau staan.

Plaatsing van links. Er zijn verschillende plekken om een hyperlink te plaatsen: in een framemenu (technisch wat lastiger, omdat er een speciaal 'frame' voor moet worden aangemaakt), in een paginamenu (bijvoorbeeld een rijtje links bovenaan de eerste pagina) of ingebed in de tekst, dus middenin een zin. Bezwaren tegen dat laatste zijn dat de lezer óf de omringende tekst moet lezen om te begrijpen waar de link heen gaat, óf juist te snel doorklikt, maar dan eigenlijk niet weet waar in de tekst hij terecht zal komen. Ook kan de link door zijn uiterlijk (onderstreept, andere kleur) belangrijker lijken dan zijn omgeving.

Benoeming van links. Uit onderzoek is gebleken dat het voor een lezer gemakkelijker is om door de hypertext te navigeren als de links expliciet zijn benoemd. Er is dan relationeel gelinkt in tegenstelling tot autonoom linken, wat inhoudt dat de relatie tussen de twee pagina's niet duidelijk wordt gemaakt. In het voorbeeld van het opgavenformulier zou dat betekenen dat het beter is als de link heet: 'Hier moet u klikken

om bij het opgavenformulier voor ... te komen'.

Doelgroep. Een belangrijk kenmerk van een hypertext is dat hij multilineair is: er zijn meerdere manieren om door een tekst te wandelen. Sommigen noemen hypertexten zelfs lezergeoriënteerd, een tekst die bij uitstek gericht is op de lezer. Dit vraagt van de schrijver van de tekst goed nadenkwerk over welke mogelijke routes hij de lezers van zijn tekst wil bieden. Hij moet beslissen welke informatie hij van belang vindt, en daarom gemakkelijk bereikbaar en mischien wel onontkoombaar maakt, en welke informatie hij optioneel maakt. Hiervoor moet hij dus een goed beeld hebben van zijn doelgroep(en).

Vormgeving. Wat ook zeker van belang is, is dat een hypertext goed verzorgd en overzichtelijk is. Een goed, recht lettertype en niet te kleine of te grote letters nodigen de lezer uit om de tekst te gaan lezen. Ook gaat de kwaliteit van de tekst omhoog als de schrijver voldoende aandacht besteedt aan de teksten op de verschillende pagina's. Dit zijn kleine lineaire teksten op zich, die daarom grammaticaal en tekstueel goed in elkaar moeten zitten.

**Sommigen
noemen
hypertexten zelfs
lezergeoriënteerd,
een tekst die bij
uitstek gericht is
op de lezer.**

Voor het schrijven van een *betogende* hypertext zoals de leerlingen in ons onderzoek deden, zijn nog wat extra zaken van belang. Zo moet in ieder geval het onderwerp van de tekst controversieel zijn, anders valt er niets te overtuigen! Daarnaast heeft een goede betogende hypertext een heldere hiërarchische structuur: er is een stelling die wordt onderbouwd met argu-

menten (dit geldt overigens ook voor lineaire betogende teksten). Ook de argumenten kunnen weer subargumenten of ondersteunende informatie hebben. In schema getekend komt dit eruit te zien als een boomstructuur. De schrijver doet er goed aan een groot deel van zijn tijd te besteden aan het maken van een argumentatiestructuur (de boomstructuur). Deze structuur kan dan gebruikt worden bij het maken van zijn hypertext: ieder argument of subargument krijgt een eigen pagina. Zo wordt de hypertext-structuur gelijk aan de argumentatiestructuur.

Om de leerlingen kennis op te laten doen over het onderwerp – een van de doelen van dit onderzoek – is uit ander onderzoek gebleken dat het beter is om studenten hypertexten te laten schrijven met meerdere doelgroepen voor ogen (Stahl e.a., 2007). Studenten die twee hypertexten schreven over hetzelfde onderwerp, maar voor twee verschillende doelgroepen, deden meer kennis op dan studenten die één hypertext schreven over een onderwerp en de tekst dan een keer mochten herzien, met maar één of geen doelgroep voor ogen.

RESULTATEN

Nadat het onderzoek in zeven havo 4-klassen was uitgevoerd en de leerlingen een betogende lineaire tekst of een betogende hypertext hadden geschreven, hebben we een model geconstrueerd om de hypertexten te analyseren⁶. Vervolgens zijn met dit model 29 hypertexten van leerlingen geanalyseerd en is de kwaliteit bepaald. Een aantal resultaten willen we graag met u delen. Bovendien zijn ter illustratie in de bijlage twee voorbeelden van

leerling-hypertexten met een korte toelichting opgenomen⁷.

Allereerst wat percentages. Alle leerlingen gebruikten argumenten en subargumenten in hun tekst. Ongeveer 70% van hen noemde de kern van hun argumenten op de hoofdpagina van hun hypertext en werkte de argumenten en subargumenten uit op subpagina's. Bij een tekst over de stelling dat goede doelen losgekoppeld zouden moeten worden van commerciële loterijen, werd dan bijvoorbeeld op de hoofdpagina als pro-argument genoemd dat *“een koppeling leidt tot egoïsme”*. Op een subpagina werd dit argument vervolgens uitgewerkt: *“Mensen doen alleen maar mee aan de loterij omdat ze kans maken op een grote prijs en mensen leren niet meer om belangeloos wat geld te geven aan een goed doel.”* Bijna 80% van de leerlingen introduceerde het onderwerp van de tekst op de hoofdpagina van de hypertext; ruim de helft van de leerlingen nam ook een expliciet standpunt in.

Leerlingen maakten niet altijd gebruik van belangrijke voordelen of eigenschappen van hypertext: maar een kwart van de leerlingen maakte de links tussen de pagina's relationeel (dus zodat duidelijk was wat de relatie was tussen de pagina's waartussen gelinkt werd), en nog geen 10% hield in de structuur van de hypertext rekening met de doelgroep door bijvoorbeeld optionele informatie in de tekst aan te brengen of maakte het mogelijk om in de tekst niet alleen naar subpagina's, maar juist ook vanaf een subpagina terug naar de hoofdpagina te linken.

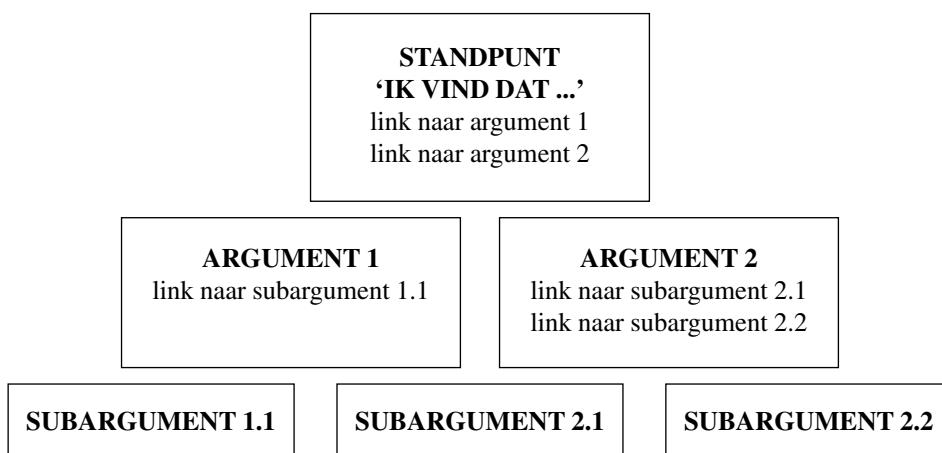
Laten we vervolgens kijken naar de structuur van de hypertext en dan uitgaan van het ideaal: de hiërarchische argumentatiestructuur (de inhoud van de tekst) heeft

een bijna volledige overlap met de structuur van het document (de hypertext). Een belangrijk criterium bij het beoordelen van de hypertexten op dit punt bleek het aantal woorden dat leerlingen gebruikten. De resultaten lieten zien dat leerlingen die een redelijk constant aantal woorden per pagina gebruikten, hun teksten beter structureerden, hun argumenten en subargumenten uitwerkten op de juiste plek (namelijk op subpagina's en niet op de hoofdpagina) en minder woorden nodig hadden om hun punt te maken.

De samenhang van dat constante aantal woorden met de genoemde variabelen is te verklaren met de volgende twee figuren. Idealiter hebben het standpunt en de verschillende argumenten en subargumenten allemaal een eigen pagina in de hypertext. Documentstructuur en argumentatiestructuur komen dan volledig met elkaar overeen. In een hiërarchische structuur ziet dat er dan bijvoorbeeld uit als in figuur 1.

In de goede tekst komt de argumentatiestructuur overeen met de documentstructuur.

FIGUUR 1: Documentstructuur is argumentatiestructuur

Omdat op iedere pagina steeds één element van de tekst beschreven wordt, mag ervan worden uitgegaan dat alle pagina's een min of meer gelijk aantal woorden hebben. Vergelijk daarvoor in figuur 2 de voorbeelden van een goede en een slechte tekstindeling met de structuur van figuur 1 hierboven. In de goede tekst

komt de argumentatiestructuur overeen met de documentstructuur, in de slechte tekst niet. In de goede tekst is het aantal woorden per pagina veel constanter dan in de slechte tekst: in de goede tekst schommelt het aantal woorden rond de 60 per pagina, terwijl de aantallen woorden per pagina in de slechte tekst veel verder uiteen liggen.

FIGUUR 2: Voorbeeld van een goede en slechte tekstindeling, met als gevolg respectievelijk wel en geen constant aantal woorden per pagina

GOED			SLECHT		
		aantal woorden			aantal woorden
p.1	inleiding	50	p.1	inleiding +	110
p.2	argument 1	60		argument 1	
p.3	subargument 1.1	53	p.2	subargument 1.1 +	166
p.4	argument 2	65		argument 2 +	
p.5	subargument 2.1	48		subargument 2.1	
p.6	subargument 2.2	57	p.3	subargument 2.2	57
gemiddelde afwijking van het aantal woorden per pagina:		5	gemiddelde afwijking van het aantal woorden per pagina:		37

Het schrijven voor meerdere doelgroepen verhoogt de kennis.

Een ander resultaat was dat leerlingen duidelijk minder moeite hadden met die onderdelen van de opdracht die ook betrekking hebben op 'gewone' betogende (lineaire) teksten: de meeste leerlingen lieten zien dat zij wisten dat een betogende tekst een hoofdstandpunt moet hebben en dat argumenten moeten worden gebruikt. Ook het technisch laten werken van de links in een hypertext was voor een groot deel van de leerlingen geen probleem. Op onderwerpen waar zij nooit gerichte instructie in hadden gehad, zoals het gebruik maken van de mogelijkheden van hypertext om je doelgroep te sturen en het structureren van hypertexten, scoorden zij minder goed. De enige uitzondering daarop is dat de meeste leerlingen hun argumenten voor het eerst noemden op de hoofdpagina en uitwerkten op subpagina's.

Wat het betogende karakter van de hypertexten betreft, bleek dat leerlingen die zich bewust waren van het betoogdoel 'overtuigen' en daar in hun tekst ook rekening mee hielden, tekstueel ook meer rekening hielden met hun doelgroep (havo 4-leerlingen). De manier waarop de leerlingen hun doelgroep probeerden aan te spreken, was in de meeste gevallen door hen te tutoyeren. Door zijn multilineaire eigenschappen heeft hypertext echter meerdere mogelijkheden om de doelgroep te 'bespelen'. Zo kan een schrijver de lezers door de tekst heen leiden met links: in welke volgorde wil hij dat zij de tekst lezen? Is het de bedoeling dat de lezer alles leest of mag hij ook bepaalde delen overslaan? Zeker als voor meerdere doelgroepen geschreven wordt, kan de schrijver hier veel creativiteit in kwijt en kan hij zijn tekst doelgericht maken. Voor de leerlingen in dit onderzoek was dit echter te hoog gegrepen. Navigatie door de tekst was vaak niet mogelijk, zelfs het alleen teruglinken naar de hoofdpagina al niet.

Wellicht is het goed als hier in de opdracht meer aandacht aan besteed wordt. Ver-

wacht kan worden dat bij het nadenken over de doelgroep en over de manier waarop zij de tekst lezen, meer gestructureerd en geanalyseerd wordt en dit zou dan ook weer leiden tot betere teksten en meer kennis. Dit is ook wat eerder genoemd onderzoek van Stahl e.a. (2007) liet zien: het schrijven voor meerdere doelgroepen verhoogt de kennis.

TOT BESLUIT

Over het algemeen zijn we best tevreden over de kwaliteit van de hypertexten die de leerlingen in dit eerste deelonderzoek schreven, zeker gezien de geringe (alleen technische) instructie die de leerlingen ontvingen. Toch denken we dat een meer expliciete uitleg aan de leerlingen over de mogelijkheden en voordelen van hypertext (de argumentatiestructuur, het relationeel linken, het multilineaire aspect en de mogelijkheid om de doelgroep daarmee te 'bespelen') de kwaliteit van de teksten beter zal maken.

Als vervolg op het eerste deelonderzoek dat besproken is in dit artikel, heeft onlangs de uitvoering van het tweede deelonderzoek plaatsgevonden. Doel van dit deelonder-

zoek is om inzicht te krijgen in de leer- en schrijfprocessen tijdens (hypertekst) schrijven. Acht weken lang kwamen er iedere week 16 leerlingen uit 4 havo van een school uit Amsterdam naar het Instituut voor de Lerarenopleiding om de lessenserie 'betoog schrijven' (in hypertekst-vorm of lineaire vorm) te volgen. De lessenserie is op basis van onze ervaringen tijdens de eerste uitvoering flink herzien. De leerlingen hebben onder andere een explicietere instructie gekregen voor het schrijven van hypertexten. Zo hebben ze het hypertekst-schrijven geoefend met het schrijven van een minibetoog; vooral de structuur en de keuze van de links kregen daarbij veel aandacht. Daarnaast hebben ze elkaars hypertexten becommentarieerd.

De schrijfprocessen (hypertekst en lineair schrijven) van alle leerlingen zijn tijdens de afname van het onderzoek 'gelogd' met het computerprogramma *Inputlog*⁸ en alle leeractiviteiten van de leerlingen zijn opgenomen met videocamera's. Daarbij werkten vier leerlingen steeds onder hardop denkcondities. Zij maakten de opdrachten hardop denkend en schreven hun (hyper)teksten ook hardop denkend. Binnenkort hopen we verslag te kunnen doen van de leer- en schrijfactiviteiten die plaatsvinden tijdens lineair en hypertekst schrijven.

*Henriëke Beldman & Martine Braaksma
Instituut voor de Lerarenopleiding
Universiteit van Amsterdam
henriekebeldman@gmail.com
braaksma@uva.nl*

Noten

- 1 *Havo (hoger algemeen voortgezet onderwijs) en vwo (voorbereidend wetenschappelijk onderwijs) zijn twee vormen van voortgezet onderwijs in Nederland. De leerlingen volgen eerst gezamenlijk een twee- of driejarig gemeenschappelijk programma, de basisvorming. Na de basisvorming kiest de leerling voor havo of vwo. Het programma van het havo bereidt leerlingen voor op het volgen van een opleiding aan het hoger beroepsonderwijs (hbo); het vwo bereidt leerlingen voor op de universiteit. (Naar: Onderwijsterminologie op <http://taaluniversum.org>)*
- 2 *Dit onderzoek wordt gefinancierd door NWO (project 411-03-115).*
- 3 *Het lesmateriaal dat ontwikkeld is voor het onderzoek kan bekeken en gedownload worden van de website van Martine Braaksma: www.ilo.uva.nl/homepages/martine/lesson_series.htm. Als u de lessenserie wilt uitvoeren in uw klas en/of mee wilt doen met onderzoeksactiviteiten, kunt u contact opnemen via e-mail.*
- 4 *Zie voor toelichting en lesvoorbeelden van 'inquiry learning' in de lessenserie: Braaksma en Pistoor (2008).*
- 5 *Voor de nieuwsgierigen: open een document in Word, schrijf een stukje tekst, selecteer het woord of de zin waarvan u een hyperlink wilt maken, klik op Invoegen/hyperlink, blader naar het bestaande document waarnaar u wilt linken (of typ het adres van de website) en klik op OK. En voila, u hebt een hypertext.*
- 6 *Zie voor een beschrijving van het model en een analyse van de teksten de afstudeerscriptie van Henrieke Beldman (2008). Zij studeerde af bij Huub van den Bergh aan de Universiteit Utrecht.*
- 7 *De hypertexten zijn noodgedwongen lineair weergegeven. Via de volgende website zijn ze hiërarchisch te bekijken: www.ilo.uva.nl/homepages/martine/examples_hypertexts.htm*
- 8 *Zie Leijten en Van Waes (2006) en <http://webh01.ua.ac.be/mleijten/inputlog/index.html>*

Bibliografie

Beldman, H. (2008). *De kwaliteit van hypertexten. Hypertekst als middel tot structuur en kennis*. Afstudeerscriptie Universiteit Utrecht.

Bereiter, C. & Scardamalia, M. (1987). *The psychology of written composition*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Braaksma, M., & Pistor, E. (2008). 'Inquiry learning' bij een lessenserie betoog schrijven. *Levende Talen Magazine*, 95 (3), p. 16-20.

Braaksma, M., Rijlaarsdam, G. & Janssen, T. (2007). Writing Hypertexts: Proposed effects on writing processes and knowledge acquisition. *Educational Studies in Language and Literature*, 7 (4), p. 93-122.

Hillocks, G. (1982). Inquiry and the composing process: Theory and research. *College English*, 44 (7), p. 659-673.

Hillocks, G. (1995). *Teaching writing as reflective practice*. New York: Teachers College.

Leijten, M. & Van Waes, L. (2006). Schrijfprocessen registreren met Inputlog: Een data-analyse van de interactie met de reeds geproduceerde tekst. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 28 (3), p. 198-219.

Pander Maat, H. (2001). Over de structuur van digitale documenten. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 23 (4), p. 289-318.

Stahl, E. & Bromme, R. (2004). Learning by writing hypertext: A research based design of university courses in writing hypertext. In G. Rijlaarsdam (Series Ed.) and G. Rijlaarsdam, H. van den Bergh & M. Couzijn (Vol. Eds.), *Studies in Writing, Volume 14, Effective learning and teaching of writing, 2nd edition, Part 3, Studies in writing-to-learn* (pp. 547-560). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Stahl, E., Bromme, R., Stadtler, M. & Jaron, R. (2007). Learning by hypertext writing: Effects of considering a single audience versus multiple audiences on knowledge acquisition. In M. Torrance, L. van Waes, & D. Galbraith, D. (Eds.) *Writing and Cognition: Research and Applications* (pp. 307-322). Amsterdam: Elsevier.

Yoshimura, F. (1998). On the use of hypertext to enhance awareness of the importance of rhetorical organization. *Journal of Technical Writing and Communication*, 28 (3), p. 227-236.

BIJLAGE: Voorbeelden van hypertexten (geschreven door havo 4-leerlingen)

Hypertekst 1 (gemiddelde kwaliteit)

Korte toelichting:

- inleiding, stellingname en slot op de hoofdpagina;
- argumentatie op de subpagina's,
- links: hele zinsdelen, ingebed in de tekst;
- geen kopjes op de subpagina's; wel een goede opmaak en goede lettergrootte.

Hoofdpagina

Moeten goede doelen anders georganiseerd worden om jongeren aan te spreken?

Wat als je vanochtend niet lekker kon ontbijten, niet een lekkere kop thee of koffie kon drinken? Wat als je vandaag niet naar school zou kunnen. Dat je voor je broertjes of zusjes moet zorgen of geld zou moeten verdienen.

Wat als je ernstig ziek zou zijn en niet eens naar school zou kunnen. Dat je de hele dag in het ziekenhuis zou moeten liggen.

Genoeg dingen die je liever niet zou willen meemaken. Maar ook genoeg dingen waar je in het dagelijks leven ook totaal niet bij stilstaat. Toch?!

Jongeren moeten meer aandacht aan goede doelen besteden

[link naar subpagina 1.1]

Dus, eigenlijk zijn het niet alleen de jongeren die meer aandacht aan goede doelen moeten geven, maar zijn het ook **de goede doelen die meer aandacht aan de jongeren moeten geven.** *[link naar subpagina 1.2]*

Hieruit kan je ook opmaken, dat jongeren ook niet alleen geld hoeven te geven, maar ook bijvoorbeeld een handtekening kunnen zetten of een muziekje kunnen downloaden. **waarom geven jongeren dan zo weinig aandacht?**

[link naar subpagina 1.3]

Mijn conclusie is dus dat goede doelen zich meer moeten bekend maken bij jongeren. En als ze willen dat jongeren hen helpen, dat ze dan meer moeten verzinnen dan alleen geld vragen. Dus doelen moeten zich meer promoten!

Subpagina 1.1 (vanaf link: 'Jongeren moeten meer aandacht aan goede doelen besteden')

Als je er bij stil zou staan, wat er in deze wereld allemaal gebeurt, zou je dan niet veel sneller geld geven!?. Jongeren geven te weinig aan goede doelen. 70% van de jongeren staan positief tegenover goede doelen. Maar de helft, ongeveer 50% geeft wel eens geld. Dit betekent dat organisaties veel meer jongeren aan zich kunnen binden dan op dit moment het geval is.

Subpagina 1.2 (vanaf link: 'de goede doelen die meer aandacht aan de jongeren moeten geven')

Er zijn wel een aantal doelen die aandacht aan jongeren besteden. Dit ook op heel verschillende manieren;

- Novib en Download.nl, samen "Download day", hebben de website www.downloadday.nl opgezet (surf er eens heen!) hier kan je gratis muziek downloaden van honderden artiesten. Ze zijn niet geheel gratis, na ongeveer 5 keer luisteren moet je voor de muziek betalen. Een deel van dit geld gaat dan naar het goede doel.
- Lowlands bied ook tijdens het muziekfestival een aantal goede doelen aan. Zo kan je bijvoorbeeld een T-shirt kopen waarvan het geld naar het goede doel gaat. Bovendien dragen de bekende mensen die optreden vaak zelf ook zo een T-shirts.
En handtekeningen worden ook veel opgehaald bij zulke festivalleën.

En zo kan je nog wel meer goede doelen aangeven die, misschien niet specifiek aandacht aan de jongeren zelf schenken, maar wel dingen gebruiken die jongeren aantrekken.

Subpagina 1.3 (vanaf link 'waarom geven jongeren dan zo weinig aandacht?')

Er zijn dus wel doelen die aandacht aan jongeren besteden, of die het makkelijker maken om geld te geven.

Wat is dan nu het probleem? Waarschijnlijk dat jongeren niet genoeg van deze doelen afweten. Misschien zouden de goede doelen zichzelf moeten gaan promoten.

De meeste jongeren zien goede doelen alleen als geld geven. En dat trekt natuurlijk ook niet altijd aan.

Vooraf jongeren kun je beter inzetten om "dingen" te doen, in plaats van hun geld te laten geven.

Hypertekst 2 (goede kwaliteit)

Korte toelichting:

- duidelijke structuur; deze leerling heeft goed nagedacht over de doelgroep en over wat hij wil vertellen;
- inleiding en stellingname op de hoofdpagina;
- argumentatie (voor-, tegenargumentatie en weerlegging) op de subpagina's;
- slot op een subpagina;
- lezer wordt door tekst heen geleid;
- kopjes op de subpagina's;
- goede opmaak;
- goede verdeling van woorden over de pagina's.

Hoofdpagina

Zijn goede doelen-loterijen, goede doelen?

Ja hoor, het is eindelijk zover de Postcode-kanjer is eindelijk bij ons in de buurt gevallen en ik...ja ik en mijn ouders hebben maar liefst een miljoen gewonnen! We doen al jaren mee aan de loterij, we wonnen nooit een cent, maar door mee te doen, hielpen we toch veel goede doelen aan geld! En het is veel geld wat naar de doelen toegaat, dit geloven we tenminste! Maar moeten we blij zijn met al het geld dat we winnen? Moeten we niet denken aan arme mensen, die ondanks dat we ze steunen, toch nog arm zijn? Zijn we niet egoïstisch om aan deze loterij mee te doen? Gaan loterijen en goede doelen samen?

Hierover zijn de meningen sterk verdeeld. Veel mensen zeggen door de prijzen zijn de goede doelen aantrekkelijk, andere mensen zeggen "het geld wat wij voor een lot betalen komt uiteindelijk niet bij de goede doelen terecht, maar komt in de zakken van de prijswinnaars".

Ik deel gedeeltelijk deze mening, ik denk dat het vele geld dat jaarlijks word uitgekeerd aan de prijswinnaars flink gereduceerd kan worden, zodat het geld wat er anders ingestoken word elders beter kan worden gebruikt!

Ik heb hiervoor een aantal argumenten opgesteld:

Argumenten voor [\[link naar subpagina 1.1\]](#)

Argumenten die tegen kunnen worden gebruikt [\[link naar subpagina 1.2\]](#)

Korte conclusie over deze stelling [\[link naar subpagina 1.3\]](#)

Subpagina 1.1 (vanaf link 'Argumenten voor')

Argumenten voor

Mijn vader haalt iedere week een lot met als hoop het winnen van een grote prijs, maar gaat het daar uiteindelijk om, is het besef dat je er mensen mee helpt weg? Ik denk inderdaad dat het weg is, het gaat de mensen in dit welvarende land niet meer om het helpen van mensen die het een stuk minder hebben, nee het gaat om geld verdienen, steeds maar meer en maar meer.

Moet het besef niet eens terugkomen dat mensen die het minder hebben, die iedere dag weer hun best moeten doen om te overleven, maar weer eens geholpen moet worden? Het lijkt me well!

Jaarlijks word er gemiddeld 95 miljoen euro aan prijzengeld uitgekeerd door goede doelen loterijen aan prijswinnaars! Worden deze mensen er blijer als ze denken aan het feit dat er aan de andere kant van de wereld mensen leven die honger hebben, ziek zijn of dagelijks op de vlucht moeten voor mensen die hen iets aan willen doen? Terwijl het geld wat hen zo blij maakt eigenlijk voor deze arme, bange mensen bedoeld in hun zakken gaat en hen een onbezorgd leven bezorgd.

Zouden deze mensen zich niet ongelofelijk schuldig moeten voelen tegenover alle mensen die het veel minder hebben in deze wereld?

Het geld wat naar de goede doelen gaat word zeker heel goed besteed, maar het aantal goede doelen is nog zo beperkt, de oplossing hiervoor is zo makkelijk te vinden! Halveer het prijsgeld en een groot aantal goede doelen is ongelofelijk op weg geholpen tot het behalen van hun ideaal, het is voor "nieuwe" goede doelen vreselijk moeilijk om goede doelen loterijen als sponsor te krijgen en dan te bedenken dat de oplossing voor dit probleem zo makkelijk is!

Ga naar argumenten die tegen kunnen worden gebruikt

[link naar subpagina 1.2]

Subpagina 1.2 (vanaf link 'Argumenten die tegen kunnen worden gebruikt')

Argumenten die tegen worden gebruikt

"Wie het kleine niet eert is het grote niet waard" Er zullen vast veel mensen zijn die dit zullen denken. Maar is dit terecht? Zullen we dit argument niet terug kunnen kaatsen, zouden de winnaars van die grote geldprijzen ook zo tevreden zijn met 25 euro? Zouden zij ook zo blij zijn met dit kleine bedrag? Wij, mensen uit het welvarende Nederland, kunnen makkelijk leven zonder dit grote geld, terwijl het geld zo hard nodig is voor het (weder)opbouwen van arme landen waar levensgevaarlijke ziektes heersen en dagelijks mensen sterven aan honger. Als wij Nederlanders het, voor ons, kleine niet eren, dan zijn wij het grote zeker niet waard.

Er zijn mensen die loterijen die goede doelen steunen heel goed vinden, het is aantrekkelijk voor mensen om een goed doel te steunen als ze er zelf ook iets beter van worden. Maar is het dan al zo erg in dit land? Moeten wijzelf overal beter van worden, kunnen we al geen rekening meer houden met de mensen die minder hebben? Moeten wij alsmear meer, terwijl mensen aan de andere kant van de wereld sterven van de honger, dorst of oorlog?! Ik dacht het niet en het zal onmenselijk zijn als iemand zou ontkennen, dat dit leed van al deze miljoenen mensen hem niets deed.

Ga naar conclusie *[link naar subpagina 1.3]*

Subpagina 1.3 (vanaf link 'Korte conclusie over deze stelling')

Conclusie

De conclusie lijkt me makkelijk te maken, de vele arme mensen op deze aarde, de aarde die vaak zo mooi is en op vele plekken zo bewonderenswaardig mooi geschapen is, kunnen zoveel meer geholpen worden als wij rijke westerlingen meer gaan meeleven met deze grote groep mensen.

Wij kunnen wel leven zonder de grote geldprijzen, goede doelen zijn zo ongelooflijk geholpen met het geld wat ze extra krijgen als wij de mooie prijzen laten schieten, het zal veel mensen ook een rustiger gevoel geven!

Veel goede doelen die nog niet worden gesteund door de loterijen, die kunnen nu ook een kans krijgen om hun ideaal nog meer werkelijkheid te kunnen worden.

Dus de conclusie is makkelijk te maken, het prijzengeld vervangen en het aan de goede doelen geven is de beste optie voor meer geluk in deze wereld, armen zijn ermee geholpen en mensen hoeven zich niet meer schuldig te voelen, over het geld wat zij wel hebben en de hulpbehoevenden niet!

T U S S E N D O O R

CENTRUM NASCHOLING ONDERWIJS

*Het Centrum Nascholing Onderwijs (CNO - Universiteit Antwerpen)
organiseert tijdens het eerste trimester van het schooljaar 2008-2009
de volgende cursussen voor leraren Nederlands:*

1 oktober 2008 CDE	Dag van het Nederlands: Wat doe ik met literatuur? (I.s.m. Stichting Lezen) <i>met o.a. Jan van Coillie, Eva Devos, Kris Daems, Frank Verbeeck, Hilde Leon en An Vermeyen</i>
15 oktober 2008 CDE	Efficiënt solliciteren: een job op zich (REN) <i>Carl Boel</i>
Vanaf oktober 2008 (3 dagen, nog niet bekend) CST	Luisteren en spreken 5de jaar <i>Jan Gilté</i>
5 november 2008 CST	GIP, eindwerk of projecten in de vrije ruimte <i>Annelies Vandenberghe en Pol Ostyn</i>
12 november 2008 CST	Nederlands (schrijven) op de werkplek <i>Eveline Rerren</i>
12 november 2008 CDE	WikiWiki: aan de slag met Wikipedia (REN) <i>Erwin Taets</i>
12 november 2008 CST	Nieuwe werkvormen voor samenwerkend leren <i>Hilde Rombouts en Mieke Van Grinsven</i>

*INSCHRIJVINGEN EN INLICHTINGEN:**Universiteit Antwerpen-CNO**Campus Drie Eiken (CDE), Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk**tel. 03 820 29 60, cno@ua.ac.be**Stadscampus (CST), Het Brantijser, Sint-Jacobsmarkt 9-13, 2000 Antwerpen**tel. 03 220 46 81, danielle.daniels@ua.ac.be**Het cursusaanbod is online beschikbaar op**www.ua.ac.be/cno*